

ЗНАЙОМІ І ПРИЗАБУТІ ПРИГОДИ РОБІНЗОНА

В Англії XVIII ст. вперше спостерігається багато з того, що стане нормою літературного життя у наступні століття. Тут вперше з'являється масова третьостанова аудиторія — «публіка», на інтереси і смаки якої орієнтується більшість письменників. Бурхливо розвивається журналістика, перетворюючись на впливову силу не лише в суспільно-політичній, а й художній сфері. Набуває розмаху книгодрукування, зростають тиражі книг, що забезпечує незалежне існування за рахунок гонорарів певного числа письменників, до яких належав і автор «Робінзона Крузо».

Саме в Англії найраніше розвивається просвітницький рух, формуються його засадничі принципи. Але в країні, де вже відбулася буржуазна революція й розвивалися буржуазні відносини, не ставилося питання про зміну суспільно-політичного устрою, хоч він і піддавався критиці. В англійських просвітників йшлося переважно про удосконалення «людської природи» й суспільства на основі тих політичних перетворень, що відбулися у XVII ст. При цьому вони виходили з переконання, що людина здатна покращуватися залежно від зміни її свідомості, й прагнули всіляко цьому сприяти. Тими поняттями, які тоді не сходили з уст англійських філософів і письменників, були поняття «людської природи», «морального почуття», «розумного приватного інтересу» й «здорового глузду». Можна сказати, що вони стали ключовими поняттями тогочасної англійської мисленевої культури. В них характерним чином відбилися та переломилися притаманні просвітництву взагалі раціоналізм, своєрідний культ розуму і віра в добру природу людини. На чільне місце в ній виходять проблеми етики, їх основний принцип сформулював видатний англійський філософ Д. Локк, і він гласить, що «перша причина щастя чи недолі людської в самій людині», — як тут не згадати Робінзонове життя, і зумовлюються це передусім морально-етичними якостями.

Динамізм життя англійського суспільства у XVIII ст., дійсність, що змінювалася, ставили перед літературою нові вимоги й завдання. Письменником, що першим зміг уловити ці запити й дати на них переконливі відповіді, був Даніель Дефо.

Народився Дефо у сім'ї лондонського торговця свічками Джеймса Фо. Успадковане прізвище він згодом «облагородив», додавши

французьку частку «де», яку писали окремо (Де Фо). Можливо, таким чином він наблизив звучання свого, фламандського за походженням, прізвища до оригінального. Документального підтвердження цьому немає, але вважається, що народився Дефо у 1661 р. Тим більше, невідомий день його народження, але існує версія, за якою він з'явився на світ у той самий день, що й Робінзон Крузо — 1 вересня, тільки на тридцять років пізніше за нього. Батько майбутнього письменника був з протестантів-фламандців, які переїхали до Англії наприкінці XVI століття, приваблені англійською віротерпимістю (до речі, батько Робінзона теж не був корінним англійцем, він був німцем з Бремена). Мати майбутнього письменника походила з джентрі, дрібних англійських землевласників; померла Еліс Фо, коли Данієлю було лише десять років.

Проживала родина Фо у самому центрі ділового Лондона — в Сіті. Заселений цей район тоді був переважно ремісниками і торговцями. Джеймс Фо був приписаний до цеху м'ясників, до нього ж він увів і свого сина. Коли у XIX ст. цей цех відзначав ювілей, залу для зборів було прикрашено портретами двох найвідоміших його членів — Дефо і... Шекспіра. Родина, в якій виріс письменник, була пуританською (пуританами називали предстаників англійського протестантського віровчення, які заперечували обрядовість, що залишилася в офіційній англіканській церкві, а також єпископальну ієрархію).

Навчався майбутній письменник спершу в школі-інтернаті у Доркінці (Суррей), який утримував батьків одновірець, потім — з 1674 по 1679 рр. — у протестантській духовній академії у Ньюінгемі, тодішньому передмісті Лондона (пізніше Дефо придбає у Ньюінгемі будинок, в якому й писатиме свого «Робінзона»). Цікаво, що разом з ним навчався юнак на ім'я Тімоті Крузо, який згодом став відомим протестантським проповідником і досить рано — у 1679 р. — помер. Чи не його ім'я увіковічив Данієль Дефо у своєму знаменитому творі? В академії Дефо отримав ґрунтовну освіту, але проповідником не став. Його нестримно вабила комерція, саме з нею у юного Дефо було пов'язане розуміння справжнього життя. «Справжній купець, — писатиме він пізніше, — універсальний вчений. Він настільки вищий за простого знавця латини й грецької, наскільки цей останній вищий за безграмотну людину, яка не вміє ні читати, ні писати. Він знає мови без допомоги книжок, географію — без допомоги карт... його торговельні подорожі прокреслили весь світ; його іноземні угоди, векселі й доручення говорять усіма мовами; він сидить у своїй конторі й розмовляє з усіма націями». Подібно Робінзону, що не послухав батьківських порад і поринув у море, Дефо став купцем і залишався ним усе своє життя.

То був «авантурний період» в історії англійської буржуазії, і біографія та особистість Дефо віддзеркалюють немало його характерних рис. Це була людина незвичайно енергійна, різнобічно обдарована, підприємлива, завжди готова ризикнути й не дуже